

SZEMLE

FERENCZI SÁNDOR: *Sacerdotes Transylvanici. Az erdélyi egyházmegye papjai – történeti áttekintés.* Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár 2012. 404 old. ISBN 978-606-8145-39-6

Dr. Ferenczi Sándor „Sacerdotes Transylvanici” címmel 2012-ben a Bolyai Társaság kiadványában jelent meg nagybörzszt doktori tézisének tartalmazó tanulmánykötet. Az ezer évet átívelő könyvben a szerzőnek sikerült az erdélyi katolikus papság élet-beállítottságát, fegyelmi ügyeit, lelkipásztori és kulturális munkáját egységbe fogni olyszerűen, hogy mindvégig a témánál maradt, nem kalandozott el a történelmi háttéresemények részletezésében. Természetesen, minden korszakban röviden érzékeltette azt a történelmi háttérrel, amelyben a papság betölthette szerepét, de nem vesztett el a részletekben a helyi történelmi események bemutatásakor. Csak azt és annyit dolgozott bele a helyi egyháztörténelem háttéreseeményeiből, amennyi a korabeli papság életének és munkásságának megismeréséhez szükséges. Ez a titka annak, hogy Ferenczi Sándor a gyulafehérvári egyházmegye papság ezeréves történelmét egységbe tudta fogni és olvasmányosan bemutatni. Munkáját négy egységben dolgozta fel, és pedig a papság története 1) a középkorban-, 2) a fejedelemség idején-, 3) a Gubernium korszakban és 4) a dualizmustól a kommunizmus 1964-ik évéig terjedően.

Az első fejezetben a középkori papság kerül tárgyalásra. A hierar-

chia csúcstól, a püspököktől lefelé, a kanonokokon és főespereseken keresztül a városi és falusi papokig, betekintést nyerhetünk személyiségükre és lelkipásztori és kulturális munkájukra. Akkor a papságnak meghatározó szerep jutott a mindennapi életben, mert az Egyház és a társadalom szoros összefonódásban létezett, s az emberek mindennapi életét is a vallási törvények szabályozták. A papság kulturális munkája is volt annyira fontos, mint a kifejezetten egyházi szolgálata. Annak ellenére, hogy – elsősorban a nagyszámú falun szolgáló papság – szerény képzésben részesült, legfeljebb az olvasás művészetéig jutott el, Erdély kulturális alakulását befolyásolta.

A középkor végén jelentős változás állt be az erdélyi katolikus hierarchiában. A püspök nem minden esetben rendelkezhet papjaival, nem mindig érvényesítheti a latin egyházban kialakult gyakorlatot. A városi tanácsok és nagyobb tekintélyű földesurak, akik magukénak tudták az általuk épített és gondozott templomot és annak papját, velük szemben érvényesítették saját elvárásait, ami sokszor nem volt azonos az egyházi törvényekkel és hagyományokkal.

A szerző könyve második fejezetét a mohácsi csatát követő időszakal indítja, és a katolikus papság történetének kezdetét a reformáció erdélyi kibontakozásához köti. A fejedelemség megalakulásában és a reformáció stabilizálódásában a katolikus és exkatolikus főpapok és

szerzetesek is játszottak szerepet. Ennek közvetlen következménye lett Erdélyben a katolikus hierarchia csúcsának felszámolása és a katolikus papi utánpótlás elzáródása.

A fejedelmi korszakban a katolikus hívek legtöbb helyen pap nélkül maradtak, illetve a nős papok gyakorlata vált általánossá. Vallási szempontból ezt a korszakot elsősorban a protestáns egyháztörténeészek dolgozták fel, saját felekezeti történelmük megközelítése szempontjából. A katolikus történészek (Bíró Vencel, Tóth István-György, Szilas László stb.) általánosságban közelítették meg a vallási életet, kifejezetten a papságra, a papi figyelemre és szolgálatra kevesen fókuszáltak. Viszont az utóbbi évtizedekben számos dokumentumgyűjtemény látott napvilágot a fejedelmi korszakból: az Erdélyben átutazó vagy tevékenykedő jezsuita és ferences szerzetesek Rómába küldött leveleik vagy az onnan kapott utasítások. Ezeknek a forráskiadványoknak feldolgozását a katolikus papság történelmének szempontjából találjuk meg ebben a fejezetben. A szerző hangya-szorgalommal gyűjtötte össze és rendszerezte a fejedelmi időszak katolikus papságára vonatkozó adatokat. Nem felejtette kihangsúlyozni, hogy a klerikus-laiikus viszony sajátosan erdélyi jellege éppen ebben a korszakban formálódott. Mivel a katolikusoknak diétai tilalom miatt 160 éven keresztül nem lehetett püspökük, a papság pártfogói és képviselői a katolikus főurak voltak. S ez a viszony nem szűnt meg a fejedelemség felbomlása után sem, sőt, elmélyült, illetve szabályozódott a Római Katolikus Státus keretén belül. Továbbá azt sem mulasztja el kiemelni Ferenczi Sándor,

hogy a fejedelmi korszakban a papság kevés létszáma miatt egy másik egyházi intézmény, a „licenciátus” is megjelent az egyházmegye területén. A licenciátusok azok az elkötelezett laikusok voltak, akik a nem feltétlenül papi szentséghez kötött lelkipásztori munkát (pl. keresztelés, temetés, előimádkozás, hitoktatás stb.) végezték, de szolgálatuk „papiasnak” mondható. Jogos, hogy ebben a részben helyet kapott az erdélyi licenciátusság ismertetése.

A tanulmánykötet harmadik fejezete az erdélyi katolikus papság történetét abban a korszakban (Gubernium: 1690–1867) tárgyalja, amikor megszűnt a reformátusok előjoga, mely privilégiumot a katolikusok kapták meg. Ebben a munkában újszerű következtetés, hogy a katolikus papság nemcsak hitbeli, hanem világi érdekeket is védelmébe vett. A Habsburg-kedvezmények fejében kénytelen volt a császárok által kibocsátott társadalmi rendelkezéseket is továbbítani a nép felé. Nem egy esetben még a papi prédikációk tartalmát is „felülről” meghatározták. A felvilágosodás kora, ami Erdélyben egybeesett a katolikus restaurációval, nem hagyta érintetlenül a katolikus papságot sem: racionálisabb lett, de lelkipásztori kötelezettségéről nem feledkezett el.

Tárgyilagos és ökumenikus szemlélettel tárgyalja a szerző a római katolikus és protestáns sérelmi kérdéseket. Kutatásokra alapozva kimutatja, hogy nem lehet a katolikus papok terhére írni a 18. századi templom-visszafoglalásokat, ami eddig a köztudatban ismert volt. A templom visszavételeket azok a főurak tették meg, akik rekatolizálásukkal az általuk vagy őseik által

épített és fenntartott templomot vittek magukkal. Hasonlóképpen tisztázásra kerül még egy másik kényes vallási téma: nem beszélhetünk a hatalom által támogatott katolizálásról (főleg reformátusok és unitáriusok római katolikusokká levéséről), mert ugyanannyi katolikus hagyta el a vallását, mint amennyi az adott korszakban katolizált. A magyarok körében a reformáció idején kialakult vallási paletta nem változott a Gubernium korszakában sem, esetleg a városokban a beköltözések révén.

A papság teológiai felkészültségének és műveltségének alakulásában nagy szerepet játszott a Sztójka Zsigmond Antal püspök által alapított Gyulafehérvári Papnevelde (1753). Ez az intézmény kezdetektől fogva olyan szellemi műhelynek bizonyult, ahol a papság megfelelő szinten felkészülhet a lelkipásztori munkára.

A negyedik fejezet történelmi háttérét a liberalizmus korszakának is nevezhetnénk. Ekkor a papság olyan kihívásokkal szembesül, melyek az Egyházat és a vallási életet háttérbe kívánták/ják szorítani. Erdélyben a 19. század második felében a médiában, gyűléseken erőteljesen kibontakozott a „papi uralom” elleni hajsza. Elég hosszú időn keresztül az erdélyi római katolikus papságnak volt bátorsága szembenézni az egyházzellenes provokációkkal és támadásokkal. Számos esetben keletkezett konfliktus a papság és a helyi közigazgatási hatóságok között. A gyulafehérvári püspökök vezetésével a papság mindent meg tett pl. a hitvallásos iskolák megmentéséért. S tette ezt akkor is, amikor saját fizetése sem volt biztosítva.

A 20. századi időszakban az erdélyi papság története a tanulmánykötet legértékesebb részét alkotja. Nagyonbízott levéltári anyag bedolgozásával ismerteti a szerző a nagy impériumváltás után a katolikus papság egyházi és társadalmi szerepét. A történelmi időtávlatot is tiszteltetben tartva, 1964-ig, a nagy amnesztia időszakáig, különösen odafigyelt a kommunista időszakban a papok helyzetére és munkájára.

A Sacerdotes Transylvanici című munka az Egyetemi Műhely Kiadó Doktori dolgozatok sorozat első kötete. Tisztelettel ajánlom az erdélyi egyháztörténelmet kedvelő olvasók számára.

Marton József

DIÓSI DÁVID (szerk.): *A halálbiztos halál. Tanulmányok az elmúlás és a halál kultúrájáról. Szent István Társulat–Verbum, Budapest–Köln* 2011. 206 old. ISBN 978-606-8059-57-0

A tanulmánykötet 15 szerzője különböző szakterületek képviselőjeként saját diszciplinájának szempontjából vizsgálja a halál kérdéskörét. A teológusként, egyházjogásként, néprajzkutatóként, irodalmárként, történészként, orvosként összegzett tanulmányok segítségével az olvasó a halállal kapcsolatosan olyan új dimenziókba nyer bepillantást, amelyek segítségével a földi élet végét jelentő biológiai halálról kiderül, hogy mennyivel másabb, mint egy egyszerű biológiai eset. Még ha passzívan is megélhető alapeseményként következik be, ez nem jelentheti azt, hogy a szabad akarattal felruházott ember, felelős személyként ne

élhetné meg ezt a mozzanatot, mint szabad tettet. Meghalni és a halálnak halálával meghalni nem jelenti ugyanazt. A sorsszerű biológiai folyamat mellett az Istennel való kapcsolat vagy akár kapcsolatnélküliség teszi minőségében mássá a halál elfogadását, a halálélményt. A meg nem „úszható” halál az emberi élet beteljesülésének a lehetősége, amely a személyes dimenzió túl a közösségi lét jelentőségét is mutatja: egyedül nehezen megléphető eseményről van szó. Ez a közösségi dimenzió tesz felelőssé saját és mások életéért és haláláért, s ez a felelősség az élet előtti halálra, az abortuszra is érvényes. Történelmi távlatokban vizsgálva az olvasó ráeszmélhet, hogy a biológiai élet kezdetének a meghatározása ugyanúgy, mint a biológiai élet vége a kortársak számára sose volt közömbös. Filozófiai fejtegetésektől kezdve a modern, folyamatosan fejlődő orvosi felismerések összegzésén keresztül a kérdés összetettsége mutatja, hogy mennyire fontos az embernek a halál kérdése. A halálközeli élmények, a klinikai halálból visszatérők tapasztalatai médiatémává váltak. Mégis éppen a tudományos eredmények és a teológiai felismerések miatt ennek túlértékelése ugyanúgy lehet csapda, mint magának a halálnak szintén a média által sugallt megjárás, szimulatív megközelítése. Mindkét esetben a kérdés komolysága kerülhet veszélybe. Magát a halált, mint eseményt hajlandóak vagyunk gyorsan megkezdni, az előtte és az utána következő életre téve a hangsúlyt. Fontos, a halálnak, mint eseménynek a komolyságát is meglátni. A húsvéti misztérium liturgiája sem csak a feltámadás happy end-jét látta,

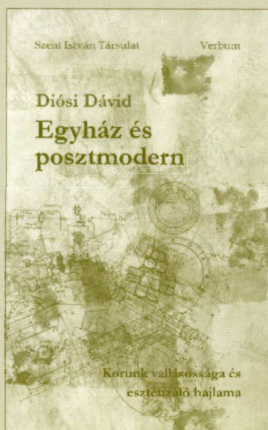
hanem előbb a nagyszombati ars moriendi is. Az viszont tény, hogy a pillanaton túlmutató halál utáni élet az, ami reményteljessé teheti a halálra való készülést, amit jól példázhatnak a középkori haláltáncok, dramatikus népszokások. A késő középkori Ars moriendi kiadványok a jó halál képzetéről beszélnek, viselkedésmintákat közvetítve a halálra való készüléshez. Napjaink szekularizált világa inkább menekül a halál témája elől, figyelmen kívül hagyva azt, tabuizálva, vagy groteszk formában esztétizálva akár a halottat, akár nyughelyét. Az ünnepélyes rítusok elhagyásával a közösségi dimenzióból kiemelve, elszigetelt jelenségként marginalizálják a halál tényét. Természetesen a rítusok elhagyása hagyományos közösségekre ma sem jellemző, amit a csikszentdomokosi néprajzkutatási összegzés érzékeltet. Községi dimenzióban ennek a rítusnak lényeges része maga a temetés, amely egyházzogilag nagyon sok kérdést vehet fel: kitől nem szabad, s kitől kell megtagadni a temetést, mi az Egyház álláspontja a hamvasztással, az amputált testrészek „temetésével” vagy akár bizonyos szervek, vagy az egész holttest tudományos célra való felhasználásával kapcsolatosan. Az tény, hogy a temetés a végtisztességen túl a lelkek üdvössége érdekében történik. S mivel a halál után az örök üdvösség mellett a tisztító tűz, vagy akár a pokol lehetősége is létezik, a tanulmánykötetben olvashatunk két olyan tanulmányt is, amelyek éppen erről a két lehetőségről szólnak. Ahogy a szerző fogalmaz, a pokolba senki nem járt vízibe, nincs olyan ember, aki ott járt volna, megtapasztalta a lényegét, és visszatérve közénk elmesélné, hogyan is néz ki. A pokolról szóló

teológiai információink nem egyebek, mint a mennyországról tett kijelentések negatív előjellel való állításai. Részletezni nem lehet ugyan, de tagadni sem a létét. Ugyanúgy valóság, mint az örök boldogság, amelyre az erények gyakorlása készít fel. Az örök boldogság vágya teszi lehetővé akár a vértanúság vállalását is, ami által a halál valóban szabadon megélt, tudatos tett lehet, nem csak az a bizonyos „biológiai mozzanat”.

A Quo vadis e vita, mortalis? Az elmúlás és a halál kultúrája című konferencia előadásainak tanulmánykötete interdiszciplináris szemszögből közelítve meg a halál meg nem magyarázható misztériumát. A fentiekben kiemelt gondolatokról részletesen értekezve Diósi Dávid teológus a halálbiztos halál teológiai boncolgatása mellett a tisztító tűz kérdéskörét mutatja be, Tobias Nicklas teológus a biblikus alapokról értekezik. Holló László teológus az abortusz kérdéskört, Holló Gergely orvos a halál beálltának klinikai megállapítását, Vik János teológus a halálközeli élmények teológiai értékelését, Harald Buchinger teológus az ars moriendi nagyszombati liturgikus szerepét mutatja be. Bodó Márta irodalmár tanulmánya a középkori irodalomból összegezi a halálkultust, Deák Zsuzsanna magiszteri hallgató szintén középkori esettanulmánya a jó halálra való készülés viselkedésmintáit összegzi. Tánczos Vilmos néprajzkutató a halottkultusz modernkori átalakulásáról, míg a szintén néprajzkutató Balázs Lajos a hagyományok továbbéléséről rögzít néprajzi megállapításokat. Az egyházjogi szempontokban Lukács Imre Róbert egyházjogász segít eligazodni, míg Jitianu

Liviu teológus a pokolról és Havas László filológus az erényekről, Marton József egyháztörténész a megélt erényről, Gajdáty Béla gyulafehérvári rektor személyes sorsvállalásáról teszi közzé kutatásainak eredményeit. Az átfogó, de mégis egybecsengő tanulmányokkal a szerzők olyan kérdésekre keresnek választ és adnak útbaigazítást, amelyek a biológiai élet végességének tudatában élő mai emberben tudatosá teszik, hogy a halál valóban egy olyan személyesen megélt tett, amelyben a földi élet egyéni és közösségi dimenziójában is kiteljesedhet.

Tamási Zsolt

Elkötelezett katolikusként az egyházzól írni egy vallásilag sokszínű világban nem könnyű vállalkozás. Különösen akkor, ha az ember a leírtakat a hitelesség pecsétjével látja el, és írásában nem mint külső szemlélő vizsgál egy többé-kevésbé ismert világot, hanem saját életteréről ír.

Diósi Dávid „Egyház és posztmodern” írása a katolikus egyház helyzetét vizsgálja a posztmodern jelzővel ellátott világban. Ezen világ sajátja a „megmozdultság”, a sajátos határok elmozdulása, felbomlása. A jelzett világ állampolgára konfúz vallásos térségben találja magát, ahol nehéz tisztán látnia. Nehéz ebben a világban a keresztény értékrend képviselője.

Erre vállalkozik Diósi, és vezet el az egyházas térség biztos talajára. Az olvasó hiteles és átfogó képet kap az egyházas élet szépségéről. A gördülékeny stílusban megírt könyv élvezetes olvasmány és fontos hiánypótló munka az egyház kérdésével foglalkozó szakmai piacon. Vedd és olvasd!

(Jitianu Liviu, teológus)

E könyvben egyházi szolgálatban tevékenykedők és világiak egyaránt hasznos írásokat találnak, melyek nem csak diagnosztizálnak, de együttgondolkodásra, illetve továbbgondolásra serkentik az Olvasót. Váljanak épülésünkre e könyvben elhintett gondolatok és az Úr áldásával hozzanak életünkben bőséges gyümölcsöt.

(Böcskei László, nagyváradai püspök)

DIÓSI DÁVID: *Egyház és posztmodern. Korunk vallásossága és esztétizáló hajlama*, Szent István Társulat–Verbum, Budapest–Kolozsvár, 2012. 176 old. ISBN 978-606-8059-70-9

Ára: 17 lej.

Megvásárolható a Szent István Társulatnál, a Verbum Kiadónál, valamint a könyvesboltokban (pl. Csíkszeredában és Székelyudvarhelyen a Corvina Könyvesházban, a Csíksomlyói Ferences Kolostor kegytárgyboltjában, a gyulafehérvári érsekség könyvesboltjában), illetve megrendelhető a szerzőnél (tel.: 0752-245.057; e-mail: diosidavid@yahoo.de).

ISSN 1582 – 0661